

IZVEŠTAJ O TRGOVINI LJUDIMA ZA 2020. GODINU

SRBIJA (GRUPA 2)

Vlada Srbije ne ispunjava u potpunosti minimum standarda za eliminisanje trgovine ljudima, ali ulaže znatne napore u tom pravcu. Vlada je u odnosu na prethodni izveštajni period sveukupno povećala napore koje ulaže u ovom domenu; zbog toga je Srbija ostala u Grupi 2. To između ostalog znači da je bio pokrenut veći broj krivičnih postupaka i osposobljeno prihvatališta za hitan smeštaj žrtava (Prihvatalište), nakon pet godina kašnjenja. Vlada je usvojila standardne operativne procedure (SOP) za identifikaciju, upućivanje i podršku žrtvama trgovine ljudima, usvojila Nacionalni akcioni plan za 2019. i 2020., i izdvojila sredstva za njegovu realizaciju. Minimalni standardi, međutim, nisu ispunjeni u nekoliko ključnih oblasti. Nisu uloženi adekvatni napor u proaktivnu identifikaciju žrtava zbog čega je identifikovan manji broj žrtava nego 2015. Vlasti nisu uspele da kazne saučesnike među zvaničnicima, a Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudima nedostaju resursi i osoblje koje bi vršilo identifikaciju žrtava, koordinisalo smeštaj i pružalo direktnu pomoć u Prihvatalištu. Vlasti i dalje kažnjavaju žrtve, osim toga, nisu im zaštitile prava tokom sudskih postupaka. I mada se saradnja sa civilnim društvom poboljšala, država nije formalizovala uloge i odgovornosti, niti je finansirala civilno društvo uprkos tome što se u velikoj meri oslanja na njegovu podršku.

PRIORITETNE PREPORUKE

Potrebno je uložiti više napora u proaktivnu identifikaciju žrtava, uključujući i one među migrantima, osobama iz oblasti komercijalnog seksa, izbeglicama i tražiocima azila, te među decom bez pratnje koja prose na ulici. * Obezbediti dovoljna sredstva kako bi se žrtvama mogla obezbediti zaštita u Centru. * Ažurirati nacionalni mehanizam za upućivanje kako bi se žrtvama pružile sve neophodne usluge podrške, tako što će se formalizovati saradnja sa nevladinim organizacijama i refundirati njihovi troškovi, te delegirati specifične uloge i odgovornosti vladinim agencijama. * Energično istraživati, procesuirati i osuđivati trgovce ljudima, uključujući i njihove saučesnike među zvaničnicima, i kazniti ih adekvatnim kaznama. * ažurirati nacionalni mehanizam upućivanja, uvodeći posebne procedure za identifikovanje žrtava među decom i njihovo upućivanje nadležnim službama. * primeniti pristupe koji u centar stavlju žrtvu, kao i mere zaštite za žrtve koje svedoče u sudskom postupku, kako bi se umanjilo zastrašivanje i retrumatizacija. * obučiti istražitelje, tužioce i sudije da u slučajevima trgovine ljudima primenjuju pristupe koji u centar stavlju žrtvu i uspostaviti mehanizme za upućivanje predmeta obučenim tužiocima i sudijama. * u potpunosti primenjivati pisane preporuke za sprečavanje kažnjavanja žrtava trgovine ljudima za nezakonite radnje na koje su ih trgovci ljudima primorali. * uspostaviti transparentne standarde i procedure na osnovu kojih će se nevladinim organizacijama odobravati licence za pružanje usluga podrške žrtvama. * unaprediti obuku zaposlenih u državnim institucijama u pružanju pomoći i upućivaču žrtava, te osigurati pristup pomoći žrtvama za žrtve strance. * obezbediti inspektorima rada i tržišnim inspektorima resurse i potrebnu obuku o trgovini ljudima kako bi mogli da učestvuju u regulisanju rada agencija za zapošljavanje i istraživanju

slučajeva lažnog zapošljavanja. * uključiti romske grupe u procese odlučivanja koji se tiču zaštite žrtava.

KRIVIČNO GONJENJE

Vlada ulaže sve veće napore u to da se obezbedi sprovođenje zakona. Prema članu 388 Krivičnog zakonika zabranjuju se svi oblici trgovine ljudima u svrhe seksualne i radne eksploracije, i propisuju kazne zatvora od dve do dvanaest godina kada je žrtva trgovine odrasla osoba, i od tri do dvanaest godina kada je žrtva dete. Ovakve kazne su dovoljno stroge, i kad je reč o trgovini ljudima u svrhe seksualne eksploracije, srazmerne onima koje su propisane za teška krivična dela, kao što je silovanje. Predstavnici zakona su u izveštajnoj godini sproveli istragu u 23 nova slučaja (22 u 2018. godini), koja su uključivala 47 osumnjičenih. Od ukupnog broja, 18 su bili slučajevi seksualne eksploracije, a pet slučajevi prinudnog rada. Organi gonjenja nastavili su istrage iz prethodnih godina u 15 slučajeva seksualne eksploracije i četiri slučaja prinudnog rada. Vlasti su pokrenule krivični proces protiv 47 optuženih (20 u 2018. godini). Od tog broja, 33 za trgovinu u cilju seksualne eksploracije i 14 za prinudni rad. Takođe su nastavili sa krivičnim gonjenjem 49 optuženih iz prethodnih godina. Sudovi su doneli osuđujuće presude protiv 15 lica koja su trgovala ljudima u svrhu seksualne eksploracije, ali nijednog za trgovinu u svrhu prinudnog rada (19 trgovaca u 2018. godini). Njih četrnaest je osuđeno na kaznu zatvora, a jedan na novčanu kaznu, ali vlasti nisu prikupile niti saopštile informacije o dužini izrečenih kazni. Apelacioni sudovi potvrđili su dve presude i oslobođili četiri osobe. Posmatrači navode da su sudije često izricale blage kazne trgovcima ljudima, a pojedine sudije su imale tendenciju da okrive žrtvu i izražavale predrasude u odnosu na ranjive kategorije stanovništva.

Uprava kriminalističke policije (UKP) i dalje ima jedinicu za borbu protiv trgovine ljudima pri Službi za borbu protiv organizovanog kriminala. Vlada je do kraja konsolidovala nadležnosti za vršenje istraga u vezi sa trgovinom ljudima pod Upravom kriminalističke policije; prethodnih godina su granična policija i Odeljenje za strance delili između sebe ove odgovornosti, ali je sprovođenje istraga ometalo nejasno razgraničenje njihovih nadležnosti i pretpostavka da trgovina ljudima mora imati transnacionalni element. Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) otvorilo je novo odeljenje za pitanja rada u cilju istrage prinudnog rada, a vlasti su zadržale specijalizovane jedinice u Beogradu, Nišu i Novom Sadu, u okviru kojih su najmanje dva službenika imenovana da se bave istragom slučajeva trgovine ljudima u 27 regionalnih policijskih uprava. Vlada i dalje ima operativnu grupu za borbu protiv trgovine ljudima koja koordinira napore usmerene ka proaktivnom istraživanju slučajeva trgovine ljudima, kao i zasebnu operativnu grupu koja se bavi krijumčarenjem migranata i trgovinom ljudima, koja istovremeno istražuje i slučajeve trgovine ljudima. Stručnjaci navode da su zbog zamrzavanja zapošljavanja na lokalnom nivou specijalizovani službenici morali da istražuju druga krivična dela, a specijalnim jedinicama potrebni su dodatni kapaciteti i oprema, između ostalog kompjuteri, vozila i tehnička sredstva za istrage.

U Republičkom javnom tužilaštvu i dalje postoje specijalizovani tužioci za slučajeve trgovine ljudima, koji deluju kao jedinstvena tačka kontakta između istražnih organa i službi za pružanje pomoći, i instanca su koja pruža operativne smernice; vlasti, međutim, nemaju sistem za dosledno upućivanje slučajeva trgovine ljudima ovim tužiocima ili sudijama koji su prošli obuku i imaju iskustva u radu sa slučajevima trgovine ljudima. Tužioci imaju poteškoće da razlikuju slučajeve

kršenja prava iz radnog odnosa i prinudnog rada, i često slučajeve trgovine u svrhe seksualne eksploracije kvalifikuju i vode kao slučajeve posredovanja u prostituciji, čak i kad su žrtve deca. Vlasti obezbeđuju, povremeno u saradnji sa međunarodnim organizacijama, obuku policije, službenika za azil i inspektora rada o raznim pitanjima u vezi sa borbom protiv trgovine ljudima. Vlada je u decembru 2019. godine potpisala sporazum o saradnji u oblasti trgovine ljudima sa Severnom Makedonijom i uputila dva zahteva za međunarodnu pravnu pomoć. Vlasti su istražile dva pripadnika MUP-a koji su navodno kao saučesnici bili uključeni u trgovinu decom u svrhu seksualne eksploracije, ali oni su se nakon tri meseca vratili na dužnost zbog nedostatka dokaza. Protiv navedenih službenika MUP-a nisu preduzete dodatne akcije nakon što su dovedeni u vezu sa odvojenim slučajem svesne umešanosti u komercijalni seks sa žrtvom trgovine ljudima. U 2018. godini optužen je jedan policajac zbog umešanosti u slučaj trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploracije; slučaj je trenutno u fazi suđenja.

ZAŠTITA

Vlada nastavlja da ulaže napore da se žrtvama trgovine ljudima pruži zaštita. Identifikovano je 36 žrtava (76 u 2018). Od tog broja, 23 su žrtve seksualne eksploracije, tri prinudnog rada, četiri prisilnog prosjačenja, jedna prinude na vršenje krivičnog dela i pet su žrtve više vidova eksploracije (34 su bile žrtve seksualne eksploracije, 18 prinudnog rada, dve prisilnog prosjačenja, jedna prinude na vršenje krivičnog dela i 21 žrtva više vrsta eksploracije u 2018.). Dvadeset četiri žrtve su deca (32 u 2018); 29 žrtava su bile žene, sedam muškarci (2018. godine 57 žrtava su bile žene i 19 muškarci); dve žrtve su bili stranci (pet u 2018.). Akteri koji su prvi stupili u kontakt sa žrtvama uputili su 135 potencijalnih žrtava (193 u 2018) u državni Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima; policija je uputila 55 potencijalnih žrtava (89 u 2018), službe socijalne zaštite 40 osoba (45 u 2018), drugi državni organi 12 osoba (21 u 2018), organizacije civilnog društva 24 (38 u 2018), i četiri žrtve su se same prijavile. Vlada je usvojila nove standardne operativne procedure (SOP) za identifikaciju, upućivanje i podršku žrtvama trgovine ljudima koje uključuju standardizovane indikatore i smernice za identifikaciju žrtava među migrantima, u školama i sektorima visokog rizika. U procedurama nisu, međutim, definisane jasne uloge i odgovornosti za civilno društvo, a njihova primena je i dalje slaba i ne postoje dovoljni pokušaji proaktivne identifikacije, uključujući i skrining migrantskih tokova i pojedinaca uključenih u komercijalni seks. Pojedini akteri koji prvi stupaju u kontakt sa žrtvama, pre svega lokalni centri za socijalni rad (LCSR), opravdavaju slučajeve potencijalnog prisilnog prosjačenja dece i prinudnog rada koji uključuju Rome kao tradicionalnu kulturnu praksu i običaje. U Centru su procenili i zvanično identifikovali žrtve koje su im uputili prvi kontakti i razvili plan zaštite i pomoći za svaku pojedinačnu žrtvu. Centar ima dve organizacione jedinice, Službu za koordinaciju zaštite žrtava i Centar za hitan prijem (Prihvatalište). Grupa eksperata za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA) i drugi eksperti navode da u Centru nema dovoljno osoblja kako bi se blagovremeno ispitali svi upućeni slučajevi, ali ni resursa da se ljudi pošalju na teren da lično obave razgovor sa potencijalnim žrtvama. Stručnjaci i dalje pominju nedostatak transparentnosti u vezi sa zvaničnom identifikacijom žrtava i nesposobnosti Centra da dosledno izvrši procenu potencijalnih žrtava. Na primer, Centar nije dodelio zvanični status žrtve nekim potencijalnim žrtvama za koje je kasnije civilno društvo utvrdilo da jesu žrtve trgovine ljudima, i to je trend zbog koga dolazi do revictimizacije pojedinih žrtava. Posmatrači navode da u Centru ne postoje posebne procedure za decu žrtve trgovine ljudima. Na primer, upitnici koji se koriste u postupku identifikacije žrtava nisu prilagođeni deci, zbog čega deca često ne razumeju pitanja.

Vlada je izdvojila tri miliona dinara (28.590 dolara) za Centar, ali nije mogla da pruži informacije o sredstvima koja su izdvojena za sve aktivnosti u vezi sa unapređenjem zaštite žrtava u 2019. i 2018. Takođe nije obezbedila finansiranje nevladinih organizacija na čije se usluge u pružanju podrške i reintegraciji žrtava oslanja. Iako vlasti zahtevaju da se žrtve upućuju samo licenciranim pružaocima usluga, samo za dve vrste usluga postoje zvanično utvrđeni kriterijumi i standardi za izdavanje licenci; od dve glavne nevladine organizacije koje rade na pitanjima trgovine ljudima, jedna ima licencu za pružanje sveobuhvatne podrške u stambenom zbrinjavanju i sticanju životnih veština, a druga je dobila dozvolu za upravljanje SOS linijom. Vlada i nevladine organizacije pružale su psihosocijalnu, pravnu, obrazovnu, medicinsku, finansijsku pomoć i podršku u reintegraciji; 121 potencijalna žrtva i 184 zvanično potvrđene žrtve tokom 2019. godine primile su neki oblik državne pomoći. Vlada navodi da se jednakazaštita pruža i stranim i domaćim žrtvama, ali prema mišljenju stručnjaka, inostrane žrtve se suočavaju sa preprekama u pristupu podršci, a pojedine lokalne zajednice pružale su smeštaj samo srpskim državljanima. Vlada je u februaru 2019. godine otvorila Prihvatište, koje je koncipirano tako da njemu žrtve dobiju bezbedno sklonište i usluge, i ima smeštajne kapacitete od šest mesta; kroz Prihvatište je 2019. godine prošlo devet žrtava. Iz Centra navode da imaju poteškoće u ispunjavanju svojih proširenih odgovornosti, počev od toga da funkcionišu kao koordinaciono telo do toga da su organ koji pruža direktnu pomoć u Prihvatištu. Iz ove organizacije u izazove s kojima se susreću ubrajaju stalni nedostatak kapaciteta i osoblja, uključujući tehničko osoblje, i to što nemaju dovoljno veština za pružanje podrške žrtvama, kao ni resurse za nabavku osnovne kancelarijske opreme, hrane, sredstava za higijenu i renoviranje skloništa. Civilno društvo navodi da se saradnja sa Centrom poboljšala, ali takođe primećuju da se Centar oslanja na svoje ograničene resurse pri nabavci hrane, higijenskih sredstava i prevoza za Prihvatište.

Lokalni centri za socijalni rad (LCSR) vode svoja prihvatišta za domaće žrtve nasilja u porodici, u koja se takođe smeštaju žene žrtve trgovine ljudima. GRETA je obišla prihvatište koje vodi lokalni centar u Sremskoj Mitrovici u januaru 2018. godine i konstatovala da u prihvatištu vladaju „dobri uslovi za život“, međutim, u ovim prihvatištima uglavnom ne postoje specijalizovani programi niti osoblje koje je prošlo obuku neophodnu za rad sa žrtvama trgovine ljudima. Iz Centra i dalje izveštavaju da mnoga nadležna ministarstva ne smatraju da zaštita žrtava ulazi u njihov domen. Vlada i dalje ima svratište za decu ulice, i kada nadležni identifikuju decu žrtve, vraćaju ih u njihove porodice, upućuju u hraniteljske porodice ili smeštaju u jedan od dva centra za decu bez roditeljskog staranja; 31 dete koje je potencijalna žrtva smešteno je u zajednička prihvatišta, 11 je smešteno u prihvatišta za azilante i migrante, a 25 je smešteno u hraniteljske porodice. Vlada nije obezbedila specijalizovani smeštaj za žrtve trgovine ljudima muškog pola. Jedna nevladina organizacija po potrebi iznajmljuje smeštaj muškarcima žrtvama trgovine ljudima, koji ipak imaju pristup svim ostalim uslugama rehabilitacije koje su dostupne ženama. Centar i dalje ima uspostavljen protokol sa Nacionalnom službom za zapošljavanje (NSZ) kako bi se žrtvama pružila pomoć u pronalaženju posla; Centar je uputio dve žrtve u NSZ (37 u 2018), ali nijedna od njih nije dobila zaposlenje. Vlasti žrtvama koje su strani državljeni obezbeđuju dozvolu privremenog boravka do jedne godine i dozvoljavaju potencijalnim stranim žrtvama da ostanu u zemlji tri meseca; vlasti nisu odobrile nove dozvole boravka u 2019. godini (jedna u 2018), ali jesu obnovile dve dozvole boravka. Pored toga, dve žrtve su doobile azil. Vlasti su vratile dve žrtve u Srbiju i pomogle jednoj žrtvi da se vrati u Albaniju.

Vlasti su kažnjavale žrtve za nezakonite radnje na koje su ih primoravali trgovci ljudima, što se posebno odnosi na žrtve koje su prisiljavane na vršenje krivičnih dela i seksualnu eksploraciju; u 2019. kažnjene su četiri identifikovane žrtve. Centar i organizacije civilnog društva nastoje da intervenišu kako bi obustavili krivično gonjenje prepoznatih žrtava trgovine ljudima, ali to im ne polazi uvek za rukom. Žrtva dobija podršku i pomoć nezavisno od toga da li sarađuje sa istražnim organima, ali nakon što bi slučaj bio prijavljivan policiji, vlasti traže od žrtava, uključujući i dece, da sarađuju u istrazi i svedoče tokom krivičnog gonjenja; 103 žrtve su pomogle u sudskim postupcima 2019. i 2018. godine. Posmatrači navode da su srpske vlasti pretile nekim žrtvama krivičnim gonjenjem zbog nesaradnje. Sudije nisu uvek pružale žrtvama trgovine ljudima status zaštićenog svedoka, niti na adekvatan način štitile prava žrtava tokom dugotrajnih sudskih postupaka. Iako je Vlada usvojila zakon kojim se zvanično identifikovane žrtve proglašavaju „posebno osetljivom grupom“ koja ispunjava uslove za posebnu pomoć i proceduralno razmatranje, sudije nisu dosledno dodeljivale status „posebno osetljivog svedoka“ ili „status zaštićenog svedoka“ žrtvama trgovine ljudima, pa ni kad su deca u pitanju; ovi statusi omogućavaju svedocima da svedoče bez prisustva optuženog, da daju iskaz putem video-linka i da dobiju pristup programu zaštite svedoka. Žrtve su se često pojavljivale pred svojim trgovcima i nisu dobijale obaveštenja kad trgovce puste iz pritvora. Policija prati žrtve do suda i nazad, a Centar i dalje dosledno obezbeđuje advokate koji će zastupati žrtve, ali dužina suđenja i pomoć koju žrtva dobija zavise od samog tužioca ili sudije. Policija ne vrši doslednu „procenu sigurnosti“ identifikovanih žrtava i često žrtve šalje kući, nazad članovima porodice koji su potencijalni eksploratori. Žrtva trgovine ljudima ima po zakonu pravo da traži naknadu štete u krivičnom i parničnom postupku, ali sudije i dalje podstiču žrtve da odštetu traže samo u parničnim postupcima. Parnični postupci traju dugo, skupi su i žrtvu više puta dovode u situaciju da se suoči sa svojim zlostavljačem; dosad je samo jedna žrtva dobila odštetu.

PREVENCIJA

Država i dalje ulaže napore u prevenciju trgovine ljudima. U primeni je Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima za period 2017–2022, a usvojen je i nacionalni Akcioni plan za 2019–2020. Srbija je izdvojila 7,9 miliona dinara (75.120 dolara) za sprovođenje nacionalnog Akcionog plana za period 2019–2020. Savet za borbu protiv trgovine ljudima sastao se jednom (nijednom tokom 2018. godine), a Specijalna radna grupa za sprovođenje i praćenje strategije održala je četiri sastanka. U devetnaest opštinskih uprava i dalje postoje multidisciplinarni timovi za borbu protiv trgovine ljudima. Vlada je izdvojila 2,2 miliona dinara (20.490 dolara) za medejske projekte o trgovini ljudima i organizovala edukativne i druge aktivnosti na terenu. Vlasti takođe vode SOS liniju za prikupljanje saveta vezanih za trgovinu ljudima i javno objavljaju informacije o borbi protiv trgovine ljudima, uključujući i podatke o krivičnim postupcima i naporima da se ova pojava suzbije. Policija je nastavila da sprovodi zakone protiv kupovine komercijalnih seksualnih usluga. Država je licencirala i regulisala rad privatnih agencija za zapošljavanje; posmatrači, međutim, primećuju da su u praksi i turističke agencije nudile zaposlenje, što je u velikoj meri ostalo neregulisano zakonom. Pored toga, organizacije civilnog društva prijavljaju da su se agencije za zapošljavanje registrovale pod različitim imenima nakon što bi im vlasti oduzele dozvole za rad. Takođe, navode slučajeve u kojima su se prevodi ugovora na engleski i/ili srpski jezik znatno razlikovali od originala na jeziku zemlje porekla. GRETA je izvestila da je Tržišnoj inspekciji ponekad potrebno i po dva meseca da reaguje na prijave o lažnim ponudama za zapošljavanje.

PROFIL ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

Prema izveštajima iz poslednjih pet godina, trgovci ljudima iskorišćavaju domaće i strane žrtve u Srbiji, a žrtve iz Srbije iskorišćavaju u inostranstvu. Državljanke Srbije su žrtve trgovaca ljudima u svrhe seksualnog iskorišćavanja u Srbiji, susednim zemljama i širom Evrope, posebno u Austriji, Nemačkoj, Italiji i Turskoj. Trgovci ljudima iskorišćavaju srpske državljanke, pre svega muškarce, za prinudni rad u radno intenzivnim sektorima, kao što je građevina, u evropskim zemljama (uključujući Austriju, Belgiju, Hrvatsku, Francusku, Nemačku, Italiju, Luksemburg, Crnu Goru, Rusiju i Švajcarsku) i u Ujedinjenim Arapskim Emiratima. Deca iz Srbije, posebno romska, postaju žrtve trgovaca ljudima u zemlji u cilju seksualne eksploracije, prinudnog rada, prisilnog prosjačenja i vršenja sitnih krivičnih dela. Strane žrtve identifikovane u Srbiji bile su iz Albanije, Kameruna, Danske, Malija, Nigerije i Pakistana. Hiljade migranata i izbeglica sa Bliskog Istoka, iz Afrike i Azije koji prolaze kroz Srbiju ili prinudno ostaju u njoj u riziku su da postanu žrtve trgovaca ljudima u Srbiji.